

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет**

**The John Paul II Catholic University (Lublin, Poland)
Warsaw University of Maria Skłodowska-Curie
(Czestochowa, Poland)**

**Ташкентський державний технічний університет імені Іслама Карімова
(Ташкент, Узбекистан)**

Бакинський державний університет (Баку, Азербайджан)

X Міжнародна науково-практична конференція

**АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У КОНТЕКСТІ
ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ**

25-26 травня 2017 року

Збірник наукових праць

Київ 2017

УДК 159.9:629.7.001.76 (063)
ББК ю941.3я431
А 202

Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Помиткіної, Т.В. Вашеки, О.В. Сечейко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2017. – 340 с.

Збірник містить матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції з актуальних проблем авіаційної та екстремальної психології в умовах глобалізованого мережевого соціуму, що відбулася 25-26 травня 2017 року на кафедрі авіаційної психології Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Організаційний комітет

Голова організаційного комітету:

Помиткіна Л.В. – д-р психол. наук, проф., зав.кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ.

Заступник голови організаційного комітету:

Руденко М.П. – генерал-майор запасу Повітряних Сил України, льотчик морської авіації, канд. військ. наук, доцент, проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Члени оргкомітету:

Гічан І.С. – канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Долгова О.М. – канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Фесюк І.В. – психолог кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Рецензенти:

Панок В.Г. – директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, д-р психол.наук, проф., проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Булах І.С. – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, м. Київ

*Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового
Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету
(протокол № 4 від 17 травня 2017 р.)*

ISBN

© Колектив авторів, 2017

© Національний авіаційний університет, 2017

Олександр Ковальчук
кандидат психологічних наук
начальник науково-дослідної лабораторії (соціально-гуманітарних проблем) кафедри суспільних наук Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського
м. Київ (Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ ДО БОЙОВОГО СТРЕСУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ АРМІЇ США

Професійна діяльність військовослужбовців, які беруть участь в антитерористичній операції на сході України, відбувається в екстремальних умовах, які характеризуються високою інтенсивністю, напруженістю, швидкоплинністю, в тому числі можливістю виникнення небезпечних для життя обставин, що призводить до розвитку у військовослужбовців короточасних чи довготривалих психічних розладів. Психологічне відновлення (реабілітація) військовослужбовців за таких умов є важливим елементом забезпечення виконання ними професійної діяльності [1]. Звернення до досвіду провідних країн світу, в аспектах вивчення національних систем психологічного забезпечення військовослужбовців, актуальне для практичного вирішення питань з удосконалення системи психологічного забезпечення Збройних Сил України. Для українського контексту дослідження сучасних основ системи психологічного забезпечення військовослужбовців армії США є актуальним з огляду на проєвропейський вибір геополітичного розвитку.

Професійна діяльність військовослужбовців армії США під час бойових дій характеризується складними умовами, які закономірно відображаються на психічному рівні особистості у вигляді перенапружень, тривожності, страхів, стресів тощо. При цьому, Т. Banner зазначає, що умови діяльності військовослужбовців, їх негативні впливи виявляються в загальній дезорганізації поведінки, гальмуванні раніше напрацьованих навичок, неадекватних реакціях на зовнішні подразники, труднощах у розподілі уваги, звуженні обсягу уваги та пам'яті, імпульсивних діях. Загальними характеристиками цих станів є грубе порушення структури бойової діяльності й значні вегетативні зрушення. Окрім цього, за умов тривалого впливу чинників, які зумовлюють ці стани, порушення механізмів біологічного пристосування та компенсації набувають незворотного характеру і тому в майбутньому стають міцною передумовою для виникнення нервово-психічних розладів та порушень [2].

З огляду на це можна стверджувати, що готовність військовослужбовця до бою визначається рівнем його психологічної готовності, а саме перетворення факторів бою в знайомі, звичні, очікувані (адаптування); оволодіння військовослужбовцями необхідними знаннями та досвідом у подоланні психологічних навантажень; здатністю швидко перебудовуватись відповідно до обставин тощо.

Проаналізуємо докладніше практику відновлення боєздатності військовослужбовців в загальній структурі психологічного забезпечення армії США.

Система психологічного забезпечення військовослужбовців армії США спрямована на підвищення якісних показників діяльності військовослужбовців через формування у них психічної стійкості та психологічної готовності до дій у бою, у складних і небезпечних умовах, в обстановці, яка різко змінюється, під час тривалого нервово-психологічного напруження, вироблення стійкості до явищ бойового стресу тощо. Заходи із запобігання бойовому стресу та контролю за ним постійно проводять фахівці підрозділів з надання медичної допомоги при психічних розладах (Mental Health Section – MHS) як на індивідуальному рівні, так і на рівні підрозділів [3].

Перша психологічна допомога, яку надають потерпілим, має такі цілі: запобігти погіршенню стану; зменшити рівень психологічного збудження; мобілізувати підтримку найбільш постраждалих військовослужбовців; відновити зв'язок з товаришами по службі, друзями, коханими і членами сім'ї; забезпечити інформування про ситуацію і стан потерпілого; інформувати потерпілого про можливі ризики.

Ключовими елементами першої психологічної допомоги є:

- 1) контакт і взаємодія – відгук на контакт, ініційований постраждалим, або ініціація контакту з потерпілим у ненав'язливій і жалісливій манері;
- 2) безпека і комфорт – невідкладне створення безпечної обстановки, надання фізичного й емоційного комфорту;

- 3) стабілізація стану (у разі потреби) – заспокоєння і зорієнтування в ситуації приголомшених та емоційно перевантажених постраждалих;
- 4) збирання інформації про поточні потреби і проблеми – визначення потреб і проблем, збирання додаткової інформації для оптимізації втручання;
- 5) реальна практична допомога – надання практичної допомоги у вирішенні нагальних побутових та фізіологічних потреб і проблем;
- 6) зв'язок і підтримка – допомога в установленні зв'язку з товаришами по службі, друзями, коханими і членами сім'ї для надання психологічної підтримки потерпілому;
- 7) інформація про подолання стресу – надання інформації про суть стресових реакцій для зменшення страждань і підтримання адаптивних реакцій;
- 8) зв'язок з професіоналами – інформування військовослужбовців про можливість звернення у цей час або згодом за професійною допомогою, а також про можливі симптоми посттравматичного стресового розладу [4].

Відновно-реабілітаційні заходи проводять за однією з трьох ліній надання допомоги:

перша – в зоні тилового забезпечення військової частини за участю штатного медичного персоналу. Завдяки високій мобільності курс відновлення триває від 24 до 72 год;

друга – лікувально-відновні табори (центри) із можливістю надання спеціалізованої допомоги відповідним оснащенням та фахівцями з подолання бойової психічної травми;

третья – спеціалізовані відділення лікувальних установ, де неухильно дотримуються правила збереження військовослужбовця як повноцінного бійця, що повертається у стрій, а не пацієнта клініки. Військовослужбовців, які проходять реабілітацію в лікувальних установах, утримують окремо від пацієнтів клініки, часто у спеціально обладнаних наметових таборах, де зберігаються базові елементи службових взаємин і можливість носіння військової форми одягу.

Після закінчення програми відновлення та реабілітації військовослужбовці можуть проходити 4-7 – денні програми відновлення професійних навичок і умінь у закладах першої лінії надання допомоги: від невеликого табору при спеціалізованому лікувальному закладі, польовому госпіталі або в спеціалізованих відновних центрах. Якщо протягом 7 днів військовослужбовці не відновлюють свою боєздатність, то їх перебування у відновному центрі може бути продовжене до 14 днів. Якщо стан військовослужбовця не поліпшується і за цей період, його евакуюють із зони бойових дій у тилі стаціонарні лікувально-відновні установи другої лінії. За відсутності результатів відновлення військовослужбовців переводять у медичні центри третьої лінії надання допомоги.

Військовослужбовець, що перебуває на реабілітації в польовому відновному центрі, не має статусу пацієнта. Йому забороняють входити в цю пасивну роль, активно підтримують його статус та самооцінку як повноцінного і рівноправного військовослужбовця. Для підтримання статусу в польовому відновному центрі військовослужбовці носять військову форму і зберігають звичайні для військових підрозділів службові взаємини.

Під час надання спеціалізованої медико-психологічної допомоги військовослужбовцям на етапі відновлення провідну роль відіграють заходи короткострокової когнітивної поведінкової терапії (4-5 терапевтичних сесій, застосування яких може успішно запобігти розвитку посттравматичного стресового розладу). Також використовують методику неспецифічної десенсибілізації і відновлення процесу руху очей (Eye Movement Desensitization and Reprocessing – EMDR) за методикою доктора Франсін Шапіро. Клінічна ефективність цієї методики у профілактиці розвитку ускладнень гострих стресових реакцій бойового стресу показана в багатьох дослідженнях [5].

Отже, психологічне відновлення військовослужбовців після участі в бойових діях є обов'язковою складовою заходів відновлення бойової готовності військових підрозділів армії США. Психологічне відновлення військовослужбовців включає в себе регенерацію втрачених (порушених) функцій соціального та особистісного статусу військовослужбовців, відновлення фізичної та психологічної спроможності й готовності військовослужбовців вести бойові дії та зниження частоти та тяжкості наслідків перенесених бойових психічних травм у формі посттравматичних стресових станів. Психологічне відновлення військовослужбовців засновується на принципі партнерства, що передбачає залучення самих військовослужбовців до активної участі у відновлювальному процесі, та проводиться за однією з трьох ліній надання допомоги.

Література

1. Ковальчук О.П. Проектування уявлень про професійне майбутнє у військовослужбовців – учасників антитерористичної операції засобами психологічного супроводу / О.П. Ковальчук // Психологічні перспективи / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – 2015. – Вип. 26. – С. 157-167.
2. Banner Thomas Frederick. An Examination of the Lived Experiences of United States Military Veterans who have been Diagnosed with Psychological Injuries of War who have Utilized Equine Assisted Therapy [Електронний ресурс] (2016). LSU Doctoral Dissertations. Режим доступа: http://digitalcommons.lsu.edu/gradschool_dissertations/1186
3. Combat and Operational Stress Control / Field Manual Headquarters No. 4-02.51 (8-51) – Washington, DC: Department of the Army, 2006. – July 6.
4. Renson S. Treating Veterans using Animal-Assisted Therapy: A Social Learning Theory / Renson S. – Based Proposal. Winona State University, 2010. – P.7.
5. Albright D., Thyer B., Becker B., Rubin A. Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) for Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) in Combat Veterans / Albright D., Thyer B., Becker B., Rubin A. – Campbell Systematic Reviews: The Campbell Collaboration, 2011 – November.